

τὸ ἀγαπημένον της. Ἐρώτησα πῶς εἶνε.

— Τώρα εἶνε καλλίτερα, ἤσυχον τὴν νύκτα ὅμως ἦτον πολὺ βαρειά, εἶχε πυρετὸν φοβερόν καὶ παρκαμιλοῦσε. Τὸ καυμένο! νὰ ξεύρατε πῶς σὰς ἀγαπᾷ; Εἰς τὰ παρκαμιλητά του ἔλεγε συχνὰ τὸ ὄνομά σας.

— Καὶ ἡ μητέρα του ποῦ εἶνε;

— Ἐπῆγε εἰς τὴν βρύσιν μιὰ στιγμή. Ἄμα ἔλθῃ θὰ τῆς τὸ ἀφήσω καὶ θὰ πάγω νὰ ἐνδυσθῶ. Ἐχομεν καὶ ἀνθρώπους σήμερα, καὶ δὲν ἔχω καθόλου ὄρεξιν. . . ἄλλὰ τί νὰ κάμω; Δὲν ἐκλείσα μάτι ὅλην τὴν νύκτα.

Τὸ παιδί ἔξαφνα ἐπαράχθη καὶ τὰ χεῖλη του τὰ κοιμισμένα ἐψιθύρισαν δύο λόγια: τὸ ὄνομά της καὶ τ' ὄνομά μου. Ἔτσι μαζί τὰ δύο ζευγαρωμένα εἰς τὸ στόμα του δὲν ἤξεύρω πῶς μοῦ ἐφάνηκαν ὡσάν χρησμός, προφητεία τὴν ὥραν ἐκείνην καὶ ἀνετρίχισα. . . Ἡ Ἄμαρυλλίς ἐσκυψε καὶ ἤγγισε τὰ χεῖλη της εἰς τὸ μέτωπόν του:

— Ὁ πυρετὸς ὀλιγοστεύει, εἶπε σιγαλά, ἀν πέσῃ ἀργότερα νὰ τοῦ δώσωμεν κινίνον.

Ἡ θύρα ἤνοιξε καὶ ἦλθεν ἡ μητέρα του λυπημένη, ἀγρυπνισμένη καὶ ἐκείνη, ἄλλ' ὄχι περισσότερο ἀπὸ τὴν Ἄμαρυλλίδα. Αἱ δύο γυναῖκες ἔβαλαν ἑλκρὰ τὸ παιδί εἰς τὴν μονόζυλον σκαλιστὴν σκάφην, ἡ ὁποία χρησιμεύει ἀντὶ λίκνου εἰς τοὺς χωρικοὺς, καὶ ἡ μητέρα ἄρχισε νὰ τὴν κινή διὰ τοῦ γυμνοῦ ποδός· ἡμεῖς δ' ἐξήλθομεν.

— Δὲν ἠμπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε, μοῦ εἶπε, τί ἀνησυχίαν ἐπέρασα ἀπόψε· μοῦ ἐφαίνετο ἀτελείωτη ἡ νύκτα, μιὰ στιγμή μάλιστα ἐνόμισα πῶς θὰ ξεψυχήσῃ τὸ παιδί εἰς τὴν ἀγκαλιάν μου. Καὶ δύο δάκρυα ὡσάν διαμαντάκια ἀνέβηκαν εἰς τὰ μάτια της.

— Ὁ φόβος σας ἦτον ἄδικος, εἶπα μὲ φωνὴν συγκεκνημένην, ἐν ὅσῳ τὸ ἐκρατούσατε σεῖς τὸ παιδί δὲν εἶχε φόβον ν' ἀποθάνῃ.

— Μπᾶ, εἶπε μειδιῶσα, πῶς σας ἦλθεν αὐτὴ ἡ ιδέα;

— Δὲν εἶνε ἰδική μου ιδέα δυστυχῶς, εἶνε τοῦ ποιητοῦ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος εἶπε:

Μὴν κλαῖς, μάννα καλότυχῃ, μὴ σκύφτης λυπημένη,
Καὶ τὸ παιδί σου τάρωτο θὰ ζήσῃ—δὲν πεθαίνει!
Γιατὶ καὶ ἂν ἐρθῇ ὁ ἄγγελος· δὲν θὰ σ' τὸ πάρῃ, ὄχι,
Σὲν δὴ πῶς ἄλλος ἄγγελος 'ς τὴν ἀγκαλιά του τῶχει.

— Τὶ εὐμορφοὶ στίχοι! νὰ μοῦ τοὺς πῆτε, διὰ νὰ τοὺς γράψω κάποτε.

Ἐκείνη ἐπῆγε νὰ ἐνδυσθῇ καὶ ἐγὼ ἐπῆγα νὰ εὔρω τὸν κ. Ἀναστάσιον καὶ τοὺς ξένους του. Εἶχαν ἀρχίσῃ ζωρὰν συζήτησιν ἐπὶ φιλοσοφικῶν θεμάτων, φαίνεται, διότι ἀκριβῶς τὴν ὥραν ἐκείνην ὁ εἰρηνοδικὸς ἐδημηγόρει:

— Ἡ σῆψις παράγει τὴν ζωήν· ὁ σπόρος τοῦ σίτου σῆπεται εἰς τὸ χῶμα εἰς ὠρισμένον βαθμὸν διὰ νὰ βλαστήσῃ. Καὶ ἄλλο παράδειγμα ἐκ τοῦ ζωικοῦ βασιλείου· τὸ τυρὶ ὅταν χαλάσῃ πα-

ράγει πλῆθος σκωλήκων, πλῆθος ζωντανῶν ὄντων, καὶ τὰ λιμνάζοντα ὕδατα γεννοῦν κώωπας καὶ ἀκόμη περισσότερον βατράχους.

Δὲν ἔλαβα μέρος εἰς τὴν συζήτησιν, ἐννοεῖται, καὶ οὔτε ἤκουα ἀν' ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια μου εἶχα τὴν εἰκόνα τῆς Ἄμαρυλλίδος ἐντελῶς διὰφορον καὶ πολὺ ὠραιότεραν παρὰ πρὶν!

Εὐτυχῶς τὸ παιδί ἔγεινε καλὸν, καὶ ἡ ἡμέρα δὲν ἐπέρασεν ἄσχημα, ὅταν προσετέθη καὶ ἐκείνη εἰς τὸν κύκλον μας. Τὸ δὲ βράδυ οἱ φιλοξενούμενοι ὑπάλληλοι ἔφυγαν κελθοβρεμμένοι καὶ καλοποτισμένοι ἀπὸ τὸν ὀρνιθῶνα καὶ τὴν οἶκα ποθήκην τοῦ ἰδοκτῆτου.

[Ἔπειτα τὸ τέλος.]

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΕΛΛΗΝΟΣ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ

Ἀπερίγραπτος εἶναι ἡ συγκίνησις τῶν ὑπὸ δουλείαν ἀδελφῶν ἡμῶν, ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς διετάχθη νὰ βαδίσῃ εἰς τὰ σύνορα. Πόσας κρυφὰς ἐλπίδας ἀνεβίβασεν ἀπὸ τοῦ βήθους τῆς ἀναταραχθείσης καρδίας των εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τὸ ἄκουσμα τοῦτο! Χιλιάδες ὑπάρξεων ἀνκμύνουν μὲ λαχτάρην ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν τὸ εὐάγγελον πυροβόλημα, ὅπερ φονεῖον τὸν πρῶτον ἐχθρὸν θὰ διαρρήξῃ τὸ βαρὺ, ἀκίνητον, χαμηλὸν ὡς θόλος μπουθρονιμοῦ, σύννεφον τῆς τυραννίας, ὅπερ πιεῖται μέχρις ἀποπνιγμοῦ τὰ στήθη καὶ τοῦ ὁποίου ἄνωθεν ἐκτείνεται αἴθριος, ἀπέραντος ὀλογάλανος ὁ οὐρανός,—ὅπου δύναται νὰ πτερυγίξῃ ἀδέσμευτος ἡ ψυχὴ. . . Ὡ! πόσον ποθοῦν τὴν ἐλευθερίαν οἱ δυστυχεῖς σκλάβοι! Τινὲς μασσῶσι μὲ πείναν ψιχία τινὰ αὐτῆς, ἄλλοι, οἱ πλεῖστοι, στεροῦνται ταύτης ὀλοσχερῶς, πένητες ἀποροῦντες τοῦ ἐπιουσίου ἔστου, ἐν ᾧ οἱ ἐντεῦθεν τῶν συνόρων δαπανῶσιν αὐτὴν ἀπερισκέπτως καὶ πολλὰκις ἐνούθεον, ὡς ἄστυς υἱὸς περιουσίαν ἐν μόχθοις πατρικοῖς ἀποκτηθεῖσαν. Καὶ πῶς νὰ μὴ ἀγαπῶσι δικτύρωσ τὴν ἐλευθερίαν οἱ ἐν Τουρκίᾳ Ἕλληνες ἀφ' οὗ ἡ καρδία των σάξει αἷμα κατ' ἐκάστην ἐκ τῶν κακώσεων καὶ τῶν ἐξευτελισμῶν, ἀφ' οὗ ὁ πατὴρ μετὰ τῆς ζωῆς μεταβιβάζει εἰς τὰ τέκνα του καὶ τὴν δουλείαν ἐπὶ γενεάς, ὡς οἱ δούλοι τῆς Ἀφρικῆς τὰς ἀλύσεις, ἀφ' οὗ μετὰ τὸ προπικτορικὸν τοῦτο ἀμάρτημα δὲν ἀντίειλε καὶ αὐτοῖς χαρμόσυνος ἡμέρα Ἀναστάσεως; Ἄν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους ἡμῶν, οἱ εἰς ἔκτακτον συγκληθέντες σύνοδον διὰ τὸ κρισιμώτατον τῶν καιρῶν, πρὶν καθήσωσιν ἐπὶ τῶν ἐδωλίων αὐτῶν, εἶχον περιέλθει τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπείρον, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἄλλας ἐμπνεύσεις θ' ἀπέφερον, ἄλλους πόθους, πόθους χιλιάδων ψυχῶν ἐν ὀδύνῃ, θὰ διηρμήνευεν ἡ γλῶσσά των,

ἄλλως θὰ ἔδρων. Φεῦ! οἱ εἰλεύθεροι "Ἕλληνες δὲν ἐνθυμοῦνται ὅσον πρέπει τοὺς δύστυχεῖς ὑποδούλους, τοὺς ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, τοὺς ἐκτὸς τῆς θύρας, ὡς εἰπεῖν, καὶ ἐν τῇ ὁδῷ "Ἕλληνας. Ἄπλῶς ὅπως ἀνακκλέσωμεν αὐτούς καὶ ἡμεῖς ἐπὶ μικρὸν εἰς τὴν μνήμην των, δημοσιεύομεν τὸ ἐπόμενον ἡμερολόγιον.

Ἐρ. 3 Ἰανουαρίου 1878.

Δέκα Κιρκάσιοι ἀπὸ τὸ Τσερκεζοχώριον ἐλθόντες νὰ φωνίσουν ἐδῶ, ὡς συνήθως, τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἠτοιμάζοντο ν' ἀναχωρήσουν ἔθρυσαν τὰς θύρας σταύλων τινῶν καὶ ἔκλεψαν ὀκτὼ ἵππους χριστιανῶν προσεπάθησάντινες νὰ τοὺς ἐμποδίσουν, ἀλλ' οἱ Κιρκάσιοι ἔστρεψαν ἀμέσως κατ' αὐτῶν τὰ ὄπλα των, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ποτὲ δὲν χωρίζονται. Μέγας θόρυβος εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ κρότος πετάλων. Ἔως ὅτου ἀφήσῃ ὁ καῖμακάμης τὴν ἀνάληπτον ἀπάθειάν του, ἕως ὅτου διατάξῃ τοὺς νωθροὺς ζαπτιέδες νὰ κινηθοῦν, οἱ Κιρκάσιοι ἔγειναν ἄφαντοι ἐπὶ τῶν ταχυπόδων ἵππων των μετὰ τῶν κλαπέπτων. Μεγάλῃ ἀνησυχία κατέχει ὅλους.

4 Ἰανουαρίου.

Ὁ πλοίαρχος ἐνὸς πλοιαρίου σήμερον φθάσαντος ἐξ Ἀγαθουπόλεως φέρει θλιβερὰ μνημόματα. Φοβεραὶ σφαγαὶ χριστιανῶν ἔγειναν εἰς τὴν Καθάρναν. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς παντοῦ ὀπισθοχωρεῖ πρὸ τῶν Ῥώτων, τὰ δὲ ἄτακτα αὐτοῦ στίφη, οἱ Μπασιμπουζοῦκοι, οἱ Ζεῖμπέκαὶ οἱ Κιρκάσιοι ὅπου διέλθουν σφάζουν, καίουν, ἀτιμάζουν. Φόβος καὶ κατῆφεια κατέλαβε τὴν πόλιν μας. Τὴν ἐσπέραν ἔρχονται καὶ ἄλλαι ζοφερόταται εἰδήσεις. Οἱ Τούρκοι ὀπισθοδρομοῦν ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολιν. . . Ἡ συμφορὰ μᾶς πλησιάζει. Ἡ πόλις μας ἂν ὀχυρωθῇ καλῶς δύναται ν' ἀνισταθῇ. Περιβάλλεται ἀπὸ τείχος βυζαντινῆς ἐποχῆς καταρρεῦσαν μὲν πολλαχῶ ἀλλ' ὅπως δῆποτε προφυλάσσει τὴν πόλιν, περιορίζεται δ' ἐκὰτέρωθεν ἀπὸ δύο ποτάμια τὰ ὁποῖα περὶ δὲν δύναται νὰ διαβῶσι καὶ τὰ ὁποῖα χρησιμεύουσιν ὡς μακροὶ τάφοι. Οἱ ἐχθροὶ κυρίως ἀπὸ τὴν πύλην τοῦ τείχους εἶναι δυνατὸν νὰ εἰσέλθουν· ἀπ' ἐδῶ εἶναι ὁ μέγας κίνδυνος. Ἀποφασίζεται νὰ κλεισθῇ κατεσπευμένως. Ἄνδρες, παιδιά τρέχουν, μεταφέρουν ξύλα, λίθους, χῶμα. Ἡ πύλη ἐκτίσθη. Ἡ συγκοινωνία μας μετὸν ἄλλον κόσμον διεκόπη· ἀλλ' ἄρα γε ὀχύρωμα ἐκτίσαμεν ἢ τὸν τάφον μας;

5 Ἰανουαρίου.

Ποιμὴν ἀσθμαίνων φθάσας ἀναγγέλλει ὅτι εἶδεν ἀρκετοὺς Κιρκασίους, νὰ ἔρχονται πρὸς τὴν πόλιν μας. Ἀπὸ τὰς ἐντυπώσεις τῶν σφαγῶν, ἀπὸ τὴν προχθὲς διαγωγὴν των, ὅλοι ὀρμεμφύτως ἐννοοῦμεν ὅτι ἔρχονται νὰ διαρπάσουν, ἢ καὶ χεῖρόν τι νὰ πράξουν. Ὅχι, δὲν πρέπει νὰ

εἰσελθῶν!—Ἐρχονται οἱ Τσερκεζήδες! . . . δραμαίως τρέχων φωνάζει τις εἰς τὴν ἀγορὰν. Σ' τ' ἄρματα! Πολλοὶ ἀρπάζουν τὰ ὄπλα των καὶ σπεύδουν παρὰ τὴν κτισθεῖσαν πύλην, ἥτις εἶναι ἀπέναντι ἀκριβῶς τῆς ὁδοῦ. Ἐπλησίασαν τοὺς διακρίνομεν· ἤμποροῦμεν νὰ τοὺς μετρήσωμεν εἶναι εἴκοσι, ἔφθασαν ἕως εἰς τὸ τουρκικὸν νεκροταφεῖον. Ὅλων αἱ καρδίαι κτυποῦν, ὅλοι δέ, καὶ οἱ γεννιότεροι, εἶναι ὠχροὶ ἐν ᾧ μία φωνή, ὑποτρέμουσα καὶ αὐτῆ, τοὺς διατάσσει νὰ μὴ πλησιάσουν περισσότερο. Οἱ πολεμισταὶ, βλέπετε, δὲν κατασκευάζονται κατὰ παραγγελίαν, ὡς ὑποδήματα.

Οἱ Κιρκάσιοι ἀντὶ πάσης ἀπαντήσεως ἀρχίζουν τὸ πῦρ· εἶναι ὅλοι ὠπλισμένοι μὲ ὄπλα Μαρτίνη, τὰ ὁποῖα τοῖς εἶχε δώσει ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις· εἶναι θαυμάσιοι σκοπευταὶ ἀλλ' αἱ βολαὶ των ἢ κτυποῦν ἐπὶ τῶν πετρῶν τοῦ τείχους ἢ διέρχονται ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς μας· τὰς ἀκούομεν νὰ συρίζουν. Οἱ κάτοικοι ἀπαντῶσι γενναίως μὲ τοὺς σισανέδες των ἐφ' ὅσον πυροβολοῦν λαμβάνουν θάρρος· αἴφνης δισταγμὸν τινα καὶ συγχυσιν διακρίνομεν εἰς τοὺς Κιρκασίους· τί συμβαίνει; ἐπληρώθη εἰς ἵππος καὶ μετὰ τοῦτον εἰς Κιρκάσιος· παύουν διὰ μιᾶς οἱ πυροβολισμοὶ των· οἱ ἐπιδρομαεῖς ἀναχωροῦν βραδέως μετὰ τῶν τραυματιῶν των.

Τὴν στιγμιαίαν ἀνακούφισίν μας διαδέχεται ἄκρα ἀγωνία· ὅλοι γνωρίζομεν τὸ ἀγέρωχον καὶ αἰμοχαρὲς τῶν Κιρκασίων· θὰ ἐπιστρέψουν ἀφύκτως περισσότεροι, τὴν νύκτα ἴσως· θὰ τὸ κάμουν ζήτημα φιλοτιμίας· καὶ ἂν εἰσέλθουν; φρίττομεν μόνον ἀναλογιζόμενοι τί δύναται νὰ πράξουν μὲ τὴν ἀγριότητα καὶ τὴν λύσσαν τῆς ἐκδικησεώς των· συναισθανόμεθα ὅτι ἄρχεται δι' ἡμᾶς φοβερὰ πάλη, κατὰ τὴν ὁποῖαν διὰ νὰ κερδίσωμεν τὴν ζωὴν ἐκάστης ἡμέρας πρέπει νὰ τὴν κατακτήσωμεν μὲ τὸ ὄπλον εἰς τὴν χεῖρα· ἂν θέλωμεν νὰ ζήσωμεν ἀνάγκη νὰ ἐτοιμασθῶμεν πρὸς γενναίαν, μέχρις ἐσχάτων, ἀντίστασιν· καὶ τοῦτο πράττομεν· συστηματοποιεῖται ἡ ἄμυνα· ἀνεγείρονται τάμπαι μὲ λίθους καὶ χῶμα καὶ карабόзyла, εἰς τὰ καταρρεῦσαντα τοῦ τείχους μέρη.

Ὅσον πλησιάζει ἡ νύξ τόσοσιν κορυφοῦται ἡ ἀγωνία· ὦ! πόσον ἀργὰ περοῦν αἱ ὥραι αὐταὶ τῆς φοβερᾶς προσδοκίας! Κάνεις δὲν κατακλίνεται εἰς τὴν κλίνην του· ἄνδρες καὶ γυναῖκες φοροῦν τὰ ἐνδύματα τῆς ἡμέρας καὶ κλείουν στιγμὰς τινας τοὺς ὀφθαλμούς των εἰς ὑπνον τεταραγμένον ἐπὶ ἐνὸς ἀνακλίντρου ἢ μιᾶς καθέκλας· ὅλοι φέρουν ἐπ' αὐτῶν ὅτι πολῦτιμον ἔχουν· στρέφω κ' ἐγὼ καὶ παρατηρῶ μὲ μακρὸν βλέμμα ἀποχαιρετισμοῦ τὸ δωματίον μου· τοιαύτην ὥραν αὔριον ποῦ θὰ εἶμαι; θὰ ζῶ ἢ θὰ κεῖμαι ἐσφαγμένος; ἤξεύρω καὶ κολυμβῶ καλὰ, καὶ ἂν εἰσέλθῃ ὁ ἐ-

χθρός ἤμπορῶ νὰ πηδήσω εἰς τὴν θάλασσαν· ἀλλὰ τὸ ψῦχος εἶνε δριμύτατον καὶ πυκνὴ πίπτει χιῶν καὶ ἂν οἱ Κιρκάσιοι δὲν ἐμποδίσουν τοὺς φεύγοντας ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ἐκβολῆς τοῦ ποταμίου, καὶ ἂν δὲν τοὺς πυροβολήσουν, καὶ ἂν διαφύγω, τί θ' ἀπογίνω; θὰ ἐκπνεύσω παγωμένους ὀπισθεν βράχου τινός, ἢ θ' ἀποθάνω ἀπὸ τὴν πείνῃν. Εἰς φίλος μου θέλω νὰ συνδέσῃ τὴν τύχην του μετ' τὴν ἰδικήν μου κατεσκεύασε δύο μικροὺς σάκκους τοὺς ὁποίους ἐγέμισε μετ' ἄλευρον, ἔχει ἔτοιμα καὶ δύο κολοκύθια γεμάτα νερόν· ἂν σωθῶμεν, θ' ἀνάπτωμεν πυρὰν μετ' ἄμυνον εἰς καμμίαν χαράδραν, θὰ κάμνωμεν χυλόν, θὰ τὸν ψήνωμεν εἰς τὴν ἀνθρακίαν καὶ θὰ ζήσωμεν. Ἐπεθεώρησα ὅτι ἔχω ἐν τῷ γραφείῳ καὶ τῷ κιβωτίῳ μου ὅπως λάβω μαζί μου τὸ πολυτιμότερον· ἔλαβα τὰς ἐπιστολάς τῆς μητρὸς μου καὶ τὰς ἐδεσα ἐντὸς ζώνης, περὶ τὴν ὀσφύν μου· μετ' ὅσπῃν λύπην ἀποχωρίζομαι τόσα πράγματα μετ' ἃ ὀπίσθ' ἀσυνέδθη ὁ βίος μου!· Ἀλλεπάλληλοι συρρέουν εἰς τὴν κεφαλὴν μου αἱ ἀναμνήσεις, αἷτινες μοὶ τὰ καθιστώσι ὅλα προσφιλῆ· ἀλλ' ὅχι ἀνθίσταμαι εἰς τὸν πειρασμόν· δὲν πρέπει νὰ ἔχω βάρος ἐπάνω μου· πρὸ παντὸς πρέπει νὰ σώσω τὴν ζωὴν μου. Ῥίπτω ἔσχατον βλέμμα εἰς τὸ δωμάτιόν μου καὶ κλειδώνω τὴν θύραν του συγκεκλινημένος μέχρι δακρῶν θὰ διέλθω ἄραγε καὶ πάλιν τὴν φλιάν του; ὦ! πῶς ἤθελον νὰ ἤξεύρω ποῦ καὶ πῶς θὰ εἶμαι αὔριον, τισαύτην ὤραν!...

Εἶναι μεσάνυχτα· οἱ Κιρκάσιοι ἀκόμη δὲν ἐφάνησαν· ἡ βραδύτης των τοὺς καθιστᾷ ἀκόμη φοβερωτέρους· τίς οἶδε ποῖον ζοφερόν σέδιον ἔχουν· ἴσως θὰ ἔλθουν τὸ γλυκοχάραγμα ὅτε ἐλπίζουν νὰ μᾶς καταλάβουν κοιμωμένους.

6 Ἰαρουαρίου.

Σήμερον εἶνε ἡμέρα τῶν Θεοφανείων· ἄλλοτε ὁ Μητροπολίτης, μετὰ τὴν λειτουργίαν, κατέβαινεν ἐν πομπῇ εἰς τὴν παραλίαν παρακολουθούντος ἐκ τῆς ἐκκλησίας πλήθους ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν· τρεῖς σταυρῶν τὸν ἀέρα διὰ τοῦ σταυροῦ ὃν ἐκράτει, ἐξεσφονδύνα αὐτὸν εἰς τὴν θάλασσαν· ἀμέσως ναῦται τινες ἔρριπτον τὰς ἀμπαδένιας γούνας των ὑπ' ἃς ἀνέμενον γυμνοὶ μέχρις ὀσφύος, καὶ ὤρμων εἰς τὸ ὕδωρ· οἱ ἐπὶ τῆς παραλίας ἐρρίγουν· ἦσαν τόσον παγερὰ τὰ κύματα! μέχρι τοῦ μυελοῦ τῶν ὀστέων των θὰ εἰσέδυε τὸ ψῦχος· ἀλλ' οἱ ναῦται ἐκολύμβων, γοργῶς, ἰσχυρῶς ἐν ἀμίλλῃ· εἰς ἐξ αὐτῶν ἤρπαζε τέλος τὸν ἐπιπλέοντα σταυρόν· ἐγένετο ὁ δημοτικὸς ἦρωας ἐπὶ ἐν ἔτος· ἔπειτα ἡ πόλις ἑορτάζουσα παρεδίδεδετο εἰς εὐθυμίαν καὶ ἄσματα· πόσον μακρὰν φαίνονται τώρα πάντα ταῦτα! Σήμερον δὲν θὰ ῥιφθῇ ὁ σταυρός· θὰ ῥιφθοῦν πυροβολισμοί· ἐν τούτοις οἱ κάτοικοι μεταβαίνουν ἐναλλάξ εἰς τὴν ἐκκλη-

σίαν· ἀλλὰ ποῦ οἱ φιλήσυχοι, οἱ καθαροενδυμένοι χριστιανοὶ οἱ ὁποῖοι ἐστέκοντο μετ' ὅσπῃν εὐλάβειαν εἰς τὸ στασίδι των; σήμερον εἶναι κατὰ ἀγριάνθρωποι, ἄπλοτοι καὶ ἀκτένιστοι μετ' ὀλέθρια εἰς τὴν μέσσην καὶ ὄπλα εἰς τὴν χεῖρα· ἀνάπτουν ἐν κηρίον, κάμνουν βιαστικὰ τὸν σταυρὸν των, προσκυνοῦν τὴν εἰκόνα, ἀκούουν ὀλίγας στιγμάς τὴν ἀκολουθίαν καὶ διευθύνονται ἐν σπουδῇ εἰς ταῖς τάμπαις· διότι ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν τοὺς ἀναμένοντες· θὰ ἔλθουν· εἴμεθα βέβαιοι. Αἱ τίγρεις ὀπισθοδρομοῦν διὰ νὰ ἐπιπέσουν σφοδρότεροι κατὰ τοῦ θύματός των.

Εἰς μίαν ἄκραν παρερριμμένον ἔκειτο πρὸ ἐτῶν ἐν μικρὸν τηλεβόλον, τὸ ὁποῖον εἶχε κομισθῆ μετ' ἄλλα ναυάγια μεγάλου πλοίου συντριβέντος κατὰ τῶν πλησίων ἐδῶ βράχων· ἔφερον ἔτι τὴν σκωρίαν τῆς θαλάσσης ἐξ ἧς ἀνειλκύσθη· εἰς ὀπλοποιὸς τὸ καθαρίζει· τινὲς κινοῦν τὴν κεφαλὴν των διστάζοντες· ἄλλοι ἐλπίζουν ὅτι ἠμπορεῖ κἄν τι νὰ χρησιμεύσῃ. Κανονίζονται καλλίτερον αἱ περιπολῖαι· ὀχυροῦνται αἱ τάμπαι. Οἱ Κιρκάσιοι ἀκόμη δὲν ἐφάνησαν· ἤρχισεν νὰ μᾶς ἐξαντλῇ ἡ ἀκατάπαυστος συγκίνησις, ἡ ἀγρυπνία, ἡ κόπωσης· ὅλοι νομίζομεν ὅτι χεῖρ τις κρατεῖ τὴν καρδίαν μας καὶ τὴν πιέζει σφιγκτὰ, σφιγκτὰ...

7 Ἰαρουαρίου.

Τὸ τηλεβόλον ἐδοκιμάσθη σήμερον τὸ πρῶν· ὀλίγου δεῖν συνετρίβετο ἐκ τῆς πρώτης γομώσεως ἧτις συναπέφερε καὶ ἱκανὴν σκωρίαν· ἀλλὰ τὸ βλήμα του φθάνει μακρὰν, τοῦτο εἶναι τὸ οὐσιώδες· κατασκευάζουν προχειρῶς ἕνα ὑποστάτην, καὶ τὸ στήνον πλησίον τῆς πύλης· οὕτω δεσπόζει ὅλης τῆς ὁδοῦ· εἰς πλοίαρχος πρὸ ὀλίγου φθάσας ἐξάγει τοῦ πλοίου του δύο μικρὰ κανονάκια, ὁμοιάζοντα μετ' τρομπόνα, τὰ ὁποῖα τοποθετοῦνται ἐκατέρωθεν τοῦ ἄλλου, τὸ ἐν πρὸς τὸ ἐν ποτάμιον καὶ τὸ ἄλλο πρὸς τὸ ἕτερον. Ἰδοὺ ὅτι ἔχομεν καὶ τὸ πυροβολικόν μας. ὦ! εἶναι νὰ γελάξῃ κἀνεὶς καὶ νὰ κλαίῃ...

Καὶ ὅμως μετ' ὅλα αὐτὰ, μετ' ὅλας τὰς φρουρὰς καὶ τὰς περιπολίας παρ' ὀλίγον, νὰ σφαγῶμεν ὅλοι ὡς ἄρνια.

Ἐσώθημεν ὡς ἐκ θαύματος, ἐσώθημεν ἐκ βεβαίου θανάτου σήμερον τὰ μεσάνυχτα!

Ἐντὸς τῆς πόλεως μένουσιν ἀκόμη ὁ καϊμακάμης, ὁ καθῆς καὶ οἱ ζαπτιέδες· οἱ Τούρκοι κάτοικοι ἐκ φόβου τῶν προχωρούντων Ῥώσων ἔστειλαν πρὸ τινων ἡμερῶν τὰ χαρέμιά των, τὰ παιδιὰ, τοὺς γέροντας καὶ τὰ σκεῦη των εἰς Κωνσταντινούπολιν· αὐτοὶ μένουσιν ἐδῶ ἀδιάφοροι πρὸς τὴν ἀγωνίαν μας, βλοσυροὶ, ἀπαίσιόν τι τεκταίνοντες ἢ προσδοκῶντες.

Ἀφοῦ ἐκλείσθη ἡ πύλη τοῦ τείχους οὐδεὶς ἐξέρχεται, διότι καὶ οὐδεὶς τολμᾷ νὰ ἐξέλθῃ, ἐκτὸς ἐνὸς ἀτρομήτου ἀγοροφύλακος τὸν ὁποῖον οἱ

προύχοντες, κρυφίως, δι' ἀδροτάτης ἀμοιβῆς ἐταξάν νά φυλάττη ἐπὶ ὑψηλοῦ λόφου, ὅπως μακρόθεν διακρίνων τοὺς ἐπερχομένους ἐχθροὺς ἐγκαίρως ἀναγγέλλη πᾶσαν ἐπιδρομὴν· ὁ ἀγροφύλαξ οὗτος ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς του εἶδε Τούρκον τινα, γνωστὸν διὰ τὰς συμπαθείας του πρὸς τοὺς Κιρκασίους, ἐξελθόντα δις ἢ τρίς ἔφιππον καὶ ἐπιστρέψαντα μετὰ μίαν ὥραν αἱ προφυλάξεις αὐτοῦ ἐλάμβανε μὴ τὸν ἴδουσαν ἐνέβαλον αὐτὸν εἰς ὑπονοίας, καὶ τὸν παρηκολούθησε· μετ' ὀλίγον εἶδε Κιρκασίον τινα, ὅστις ἀνέμενε ὀπίσω λορίσκου κρατῶν ἀπὸ τοῦ γαλινοῦ τὸν ἵππον του αἰφνιδίον φῶς ἔγεινεν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ τοῦ ἀγροφύλακος· ὁ Τούρκος συνῆπτε συμφωνίας περὶ παραδόσεως τῆς πόλεως· αἰτία τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐκείνων ἐξόδων ἦτο ὅτι δὲν συνεφώνουν περὶ τῆς τιμῆς. Πράγματι ὁ Τούρκος οὗτος ἔχει τὴν πόλιν εἰς τὴν διάθεσίν του· ἡ οἰκία του ἐπὶ τοῦ καταρρευσαντος τείχους ἐκτισμένη ἔχει τὴν μὲν αὐλεῖον θύραν ἐντὸς τῆς πόλεως, τὴν μικρὰν δὲ θύραν του σταύλου του ἀνοίγουσαν εἰς τὸ παρὰ τὸ ποτάμιον λιβάδιον. Εἶν' ἀληθές ὅτι ἐγγύτατα ἐκεῖ ἦτο ἐστημένη μία ἀπὸ τὰς ὀχυρωτέρας τάμπιας, ἀλλὰ τί θὰ ὠφέλουν τὰ τηλεβόλα καὶ οἱ προμαχώνες ἀνεῖς τὸ βαθὺ τῆς νυκτὸς σκοτοῦ εἰσῆρχοντο λαθραίως διὰ τῆς μικρᾶς θύρας οἱ Κιρκάσιοι καὶ ἐχύνοντο κατὰ τῆς ἀπροφυλάκτου πόλεως, ἐξῶθεν ἀναμενούσας τοὺς ἐχθροὺς;

"Ὅτε ὁ ἀγροφύλαξ ὠχρὸς, ἰδρωτὶ περιρροόμενος, ἀσθμαίνων, διηγῆθη μετὰ διακεκομμένης φράσεως τὴν συνάντησιν τοῦ Τούρκου καὶ τοῦ Κιρκασίου, τρέμος κατέλαβε πάντας διὰ τὸν φοβερὸν κίνδυνον τὸν ὅποιον διῆλθον· ἐν τάξει κατελήφθη ἡ οἰκία τοῦ Τούρκου· ὠχυρώθη ἡ μικρὰ θύρα· ἐκεῖ φρουροὺν οἱ τολμηρότεροι· θὰ ἔλθουν ἀπόψε οἱ Κιρκάσιοι· ἴσως ἐτελείωσεν ἡ συμφωνία. ὦ! ἀπὸ τί κρέμαται ἡ ζωὴ μας!...

8 Ἰανουαρίου.

Πρὶν ἀκόμη χαράξῃ, σφοδρῶς, ἀπελπιστικῶς κρούεται ὁ κώδων τῆς ἐκκλησίας, ὡσεὶ ἡ ἀγωνία τῆς συρούσης τὸ σχοινίον χειρὸς μετεδόθη εἰς τοὺς παλμούς του· ἀκούονται ἀλλεπαλλήλοι πυροβολισμοί· φρουροὶ τρέχουν μὲ τὸ ὄπλον εἰς τὴν χεῖρα διὰ τῶν ὁδῶν· οἱ κοιμώμενοι ἀνατινάσσονται περίτρομοι· μήπως ἔφθασεν ἡ τελευταία στιγμή μας;

Ἦλθον οἱ Κιρκάσιοι! διηυθύνθησαν πρὸς τὴν θυρίδα τοῦ σταύλου, ἀλλὰ τοὺς ὑποδέχεται σφοδρὸν πῦρ· βλασφημοῦν τὸν Τούρκον, ὃν νομίζουν ὅτι τοὺς ἐπρόδωκε λαβῶν περισσότερα ἀπὸ τοὺς χριστιανούς· ἀλλ' οὗτος κεῖται δέσμιος ἐκεῖ, ἐν τῇ αὐλῇ του, ἐν ἀγνοίᾳ τῶν Τούρκων.

Οἱ Κιρκάσιοι ὀπισθοχωροῦν ἀλλὰ φονεύονται τρεῖς· τότε φρυάττοντες κάμουν λυσσῶδη ἔφροδον κατὰ τῶν ἄλλων προμαχῶνων· ἀλλ' ἀπο-

κρούονται πανταχόθεν· εἶναι ὑπὲρ τοὺς ἑκατόν! ἡμεῖς εἴμεθα μόνον τριακόσιοι, διανεμημένοι εἰς ἕξ μέρη, ἀπειροπόλεμοι, πολλοὶ δὲ πρῶτην φοράν ὄσφραϊνόμενοι πυρίτιδα πταρνίζονται ὡς νὰ βοφοῦν ταμβάκον· ἀλλὰ πόσῃ γενναιότητα ἐμβάλλει ἡ ἀπελπισία!..

9 Ἰανουαρίου.

Ὁ καϊμακάμης προσεκάλεσε τηλεγραφικῶς μίαν ἴλην ἱππέων, ὑποκίψας, ὡς λέγει, εἰς τὰς παρκαλήσεις τῶν πρὸυχόντων· τοὺς ἀνακείμενον μὲ ἀνυπομοιησίαν· ἐν τούτοις διῆλθον ἐν τρομερὸν τέταρτον λαχτάρια μακρόθεν ἐκλαβόντες αὐτοὺς ὡς μπασιμποζούκους· τέλος πάντων ἦλθον· τοῖς ἐδώκαμεν καταλύματα· τὸ στήθός μας διαστέλλεται ὀλίγον ἀπὸ τῆς φοικώδους πίεσεως· δυνάμεθα νὰ κοιμώμεθα ἡσυχῇ, ἔχομεν ὑπερασπιστάς· Ἀλλὰ δὲν ἀφίνομεν εἰς αὐτοὺς τὴν φρουρῆσιν τῆς πόλεως· δυσπιστοῦμεν πολὺ· βλέπομεν πολλὰ κλοπιμαῖα ἐπὶ τῶν ἵππων των, εἰδεχθῆ λάφυρα, τὰ ὅποια ζητοῦν νὰ μᾶς πωλήσουν καὶ τὰ ὅποια ἀγοράζομεν μετ' ἀποστροφῆς, διὰ νὰ μὴ τοὺς δυσαρεστήσωμεν.

Τὸ δειλινὸν ἐκρήγγυται εἰς τὰς ὁδοὺς ἡ γοερά, ἡ σπαρακτικὴ ἐκείνη κραυγὴ, ἡ ἐκλύουσα τὰ γόνατα καὶ συναθροίζουσα ὅλον τὸ αἷμα εἰς τὴν καρδίαν. Ἐρχονται! Ἐννοεῖται ποῖοι· οἱ σφαγεῖς, οἱ βεβηλωταὶ τῶν ναῶν, οἱ ἀτιμασταὶ τῶν κορῶν!

Τρέχουν ὅλοι εἰς τὰς τάμπιας των· οἱ λόφοι τριγύρω κατακεκλυμμένοι ὑπὸ ἐπίπτων εἰναι ὑπὲρ τοὺς πεντακόσιους, Κιρκάσιοι, Ζεϊμπέκαιοι, Μπασιμποζούκοι, ὅλοι ὀπλισμένοι μέχρις ὀδόντων. Ἄς μᾶς λυπηθῆ ὁ Θεὸς πλέον. Οἱ Τούρκοι στρατιῶται διανεμόνται εἰς τὰς ἐπικαίρους θέσεις· ἔρχεται καὶ ὁ καϊμακάμης. Μεταξὺ αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ τείχους, καὶ τῶν ἐπιδρομῶων ἀπὸ τῶν τουρκικῶν μνημάτων, συνάπτεται ὁ διάλογος οὗτος:

— Νὰ πᾶτε ὀπίσω!

— Ὅχι, θὰ ἐμθοῦμε μέσα!

— Σᾶς διατάσσω! εἰμὶ ὁ καϊμακάμης.

Ἡχηρὸς γέλως ἀπαντᾷ εἰς τὸν τίτλον τοῦτον.

— Δὲν εἶσαι δικός μας καϊμακάμης.

— Δὲν θὰ σᾶς ἀφήσω νὰ ἐμβῆτε! φωνάζει οὗτος πλήρης ὀργῆς διὰ τὴν κατ' αὐτοῦ προσβολήν!

— Ὅθι τὸ ἰδοῦμε!

— Ὅπίσω! κραυγάζει, τελευταίαν φοράν.

Ἡχεῖ ἡ σάλπιγξ τῶν Τούρκων στρατιωτῶν οὔτινες κρατοῦσι τὸ ὄπλον ἐπὶ σκοπῶν· μόνον τὸ πρόσταγμα πῦρ! ὅπερ περιφέρεται εἰς τὰ χεῖλη τοῦ ἱλαρχοῦ ἀναμεινεται ὅπως ἀρχίσῃ ἡ μάχη· τὸ κανόνιον πυροβολεῖ εἰς τὸν ἄερα ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς των πρὸς ἐκρόβισιν· ὁ ἀνθρωπίνη τύχη! αὐτὸ τὸ ὅποιον ἕως προχθὲς ἔκειτο περιφρονημένον

καὶ τὸ κατέτρωγεν ἢ σκωρία ὡς λέπρα, μᾶς σώζει· εἶναι ἀναντίρρητον· τὸ στίφος ἐκεῖνο ἐδείλιξε πρό τοῦ πυροβολικοῦ μας! ἰδοὺ κινουῦνται, ἀναχωροῦν...

Δὲν περιγράφεται ἡ χαρὰ μας· ὅλοι γελῶμεν, ἀλλ' ὁ γέλως μας ἔχει τι τὸ ἄγριον· στέλλομεν πρόβατα, τροφάς, στέλλομεν χρήματα εἰς τοὺς Τούρκους στρατιώτας, τοὺς συναγωνιστάς μας, τοὺς σωτήρας μας. Δὲν μᾶς φαίνονται πλέον τόσον ἀποτρόπαιοι· δὲν δυσπιστοῦμεν τόσον. Ἀπόψε θὰ κοιμηθῶμεν τέλος ἡσυχιοί.

10 Ἰανουαρίου

Περὶ τὸ λυκαυγὲς ἀκούομεν τὴν σάλπιγγα· ἀκούομεν ποδοβολητὸν ἵππων· ἀνατινασσομεθα περίτρομοι· μὴ ἐπήλθον ἄλλοι ἔχθροι; ἐξέρχομεθα εἰς τὸν δρόμον καὶ δὲν βλέπομεν οὔτε Τούρκον στρατιώτην, οὔτε καίμακάμην. Ὅλοι ἐγγειναν ἄφαντοι!

Λοιπὸν ἀπέθηνεν ἀπροστάτευτοι εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ!... μένομεν ἐνεοὶ ἐκ τοῦ τρόμου· τί θὰ γίνωμεν; πῶς θ' ἀντικρούσωμεν τὰς ἀγρίας ταύτας ὀρδᾶς αἰτινες ἐπέρχονται καθ' ἡμῶν ἀλλεπάλληλοι ὡς κύματα; στυγνὴ ἀπελπισία κατακυριεύει πάντας· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἡρεμία τις τὴν διαδέχεται· μετὰ τῶν στρατιωτῶν ἔφυγον καὶ οἱ κάτοικοι Τούρκοι· τοὺς ὑποπετεύαμεν πολὺ τώρα δὲν ἔχομεν πλέον μέσα εἰς τὰ σπλάγχχνα τῆς πόλεως ἔχθρους· θὰ ἐπέλθουν ἔξωθεν ὀργανοῦμεν πυρετωδῶς τὴν ἄμυναν.

Περίπολοι μὲ γούνας καὶ σαλβάρια διατρέχουν τοὺς δρόμους νυχθημερὸν μὲ τὸ ὄπλον ἐπ' ὤμων, ἄλλοι φέρουν μόνον μαχαίρας, τινὲς δὲ καὶ πελέκει· πόσον παράδοξον ὅψιν ἔχει ἡ πόλις! τὴν σιγὴν τῆς νυκτὸς διακόπτουν αἱ ἄγριοι φωναὶ τῶν φρουρῶν, οἵτινες ἀντὶ τοῦ ἀφύλακας γρηγορεῖτε» φωνάζουν *Bardia! τὸ τοῦ σας!* ἀνὰ ἡμίσειαν ὦραν· τὰς κραυγὰς ταύτας ἀκούοντες οἱ κύνες ὠρόντηι πενθίμως... μόνον καφνευῖα τινα μένουσιν ἀνοικτὰ μέχρι πρωῒας, εἰς τὰ ὅποια ἀναπαύονται οἱ κουρασμένοι φρουροὶ· τοὺς δρόμους οὐδεὶς φανὸς φωτίζει· αἱ οἰκίαι εἶναι κατσκοτεινοί· τὰ παράθυρα κατὰ κλειστα· νομίζει τις ὅτι ψυχὴ ζῶσα δὲν εὐρίσκεται μέσα· ἀλλὰ πόσαι καρδίαι κτυποῦν ὀπίσω ἀπὸ τὰ παράθυρα ἐκεῖνα, πόσα ὦτα ἀκροῶνται μετ' ἀγωνίας!.. ὅπως τὰ πτηνὰ ἐν καιρῷ φοβεροῦ κυνηγίου μένουσιν σιγηλά, ζαρωμένα ὑπὸ τὸ φύλλωμα, αἱ σκιατραφεῖς καὶ σεμναὶ παρθένοι μένουσιν κεκρυμμέναι ἐν τῇ σιγῇ καὶ τῇ σκοτίᾳ· πῶς καταρῶνται τὰ κάλλη των καὶ τὴν νεότητά των τὴν στιγμὴν αὐτήν!... ὦ! θ' ἀποθάνουν ἐκ τρόμου ἅμα ἀίσθανθῶν πλησίον τοῦ στόματός των τὴν δυσώδη ἀναπνοὴν τῶν Ζεϊμπέκων!...

Ἐπὶ τὰς ἀποκρήμους ἀκτῆς εἶνε ἐν σπήλαιον ὑπ' αὐτὸ ἐκτείνονται ὄξει βράχοι καὶ εἶναι ἡ θά-

λασσα καταμείλινα ἐκ φυκῶν· δέκα νεάνιδες, τῶν καλλιτέρων οἰκογενειῶν, αἱ ὠραιότεραι, αἱ εὐτυχέστεραι κατέφυγον εἰς τὸ σπήλαιον μὲ τὴν ἀπόφασιν ταύτην· ἅμα εἰσελάσουν οἱ ἔχθροί εἰς τὴν πόλιν νὰ κρημνισθοῦν, νὰ συντρίψουν ἐπὶ τῶν βράχων ἢ νίψουν εἰς τὰ κύματα τὰ ἀγνά, τὰ περικαλλῆ των σώματα, ὅπως μὴ τὰ παραδώσουν εἰς τοὺς Μπασιμπουζούκους!...

[Ἐπειτα τὸ τέλος]

Α. Π. ΚΟΥΡΤΙΑΝΗΣ.

ΜΑΓΔΑΛΗΝΗ

Διήγημα.

Μαγδαληνὴν τὴν ὠνόμαζον, ἀλλὰ τὸ βιβλικὸν τοῦτο ὄνομα κακῶς προσηρμόζετο εἰς τὴν σεμνὴν καὶ αὐστηρὰν εὐμορφίαν της, ἥτι· ἔφερε μᾶλλον τὸν τύπον ὠραιότητος ἀρχαίας ἑλληνικῆς θεαίνης. Ἀφ' οὗτου περιεβλήθη ἀπλήν, ἀλλὰ κομφῶς πρὸς τὸ ὑψηλὸν αὐτῆς ἀνάστημα κεκομμένην ἐσθῆτα καὶ τὴν κόμην της ἀφήκεν ἔρριμμένην ἐπὶ τῆς ὠμοπλάτης εἰς δύο μακρὰς καὶ ἀφθόνοους πλεξίδας, ἐξέλαμψε τῆς ὀψεως ἡ χάρις καὶ τοῦ σώματος τὸ εὐμελές. Διότι ἀκομψὰ ῥάκη ἐκάλυπτον αὐτήν, ὅτε τὸ πρῶτον παρουσιάσθη εἰς τὴν οἰκίαν μας, περισυλλεγεῖσα ὑπὸ τοῦ θεοῦ μου. Ἡ Μαγδαληνὴ ἀφίκετο εἰς τὴν πόλιν μας ἀποτελοῦσα μέρος σπαρκακτικοῦ ὀμίλου γυναικοπαίδων τῆς Κρήτης, ἅτινα τότε διεσκορπίζεν ἐπὶ πάσης ἀκτῆς τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἡ τοῦ 1866 ἠρωικῆ ἐπανάστασις.

Ἐν ταῖς χώραις οἱ κακτοχοὶ ἐδικμοιραστῆκαν, Κι' ἂν σμίξουν, δὲ γνωρίζονται, μόνον ὅπου ῥωτοῦνε — Ἀπὸ ποῦν τόπο, ξένη μου, εἰσαι; Μὰ δὲ ἔμποροῦνε Ἄλλο νὰ συντυχήνοσαι, μ' ἀπὸ τῆ Κρήτη ἔσαι Κι' ὁ εἰς τὸ χέρι τ' ἄλλουνοῦ τὸ πᾶνοσαι καὶ κλαῖσαι.

Οἱ στίχοι οὗτοι παλαιοτάτου κρητικῆ ποιήματος εἶχον ἀναλάβει νεῖαν ζωὴν, ἐφ' ὅσον διήρκεσεν ἡ ἐπανάστασις ἐκεῖνη, ὡς ἂν συνετέθησαν τότε διὰ νὰ θρηνησῶσι τὰς συμφορὰς τῶν ἀτυχῶν προσφύγων.

Μόλις ἤμην ὀκταέτης, ἀλλ' ἠγάπων τὰ βιβλικά περισσότερον ἀπὸ τὰ παιγνίδια, καὶ τὴν ἀνάγνωσιν ἴσα μὲ τὰ γλυκύσματα. Διὰ τοῦτο μετὰ προσοχῆς ἠκροῶμην μετὰ τὸ γεῦμα ἐκάστης Κυριακῆς τὸν θεῖόν μου ἀναγινώσκοντα ἐν τῷ Φωτὶ εἰς ἐπήκοον ἀπάσης τῆς οἰκογενείας τὰ πρὸς τὴν ἐν Ἀθήναις κεντρικὴν ἐπιτροπὴν ἀποστελλόμενα ἐκ τῆς νήσου πολεμικὰ δελτία, τὰ περὶ τοῦ ἠρωϊσμοῦ τῶν ἡμετέρων καὶ τῆς θηριωδίας τῶν Τούρκων, τὰ περὶ τοῦ ἐθνικοῦ στόλου καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῆς πρωτευούσης. Ἐν τέλει τῆς ἀναγνώσεως οἱ ἄνδρες συνεζήτουν τὰ ἐν τῇ ἐφημερίδι, αἱ γυναῖκες ἀπέτεινον εὐχὰς ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων καὶ κατάρτας ἐναντίον τοῦ Μουσταφᾶ, ἐγὼ δ' ἐτήρουν ἐν τῇ φαν-